

Peter Kuhar

Maja Haderlap: *Angel pozabe*.

Maribor-Celovec: Založbi Litera in Drava, 2012; prevod Štefan Vevar.

*Angel pozabe je najbrž pozabil izbrisati iz mojega spomina
sledove preteklosti. ... Ne bo se utelesil. Izginil bo v knjigah. ...
Postal bo zgodba.*

Angel pozabe je v odličnem slovenskem prevodu izšel leto dni po nastanku nemškega izvornika; v nemščini je roman medtem doživel že deseti ponatis. Uspešnico, ki je v nemškem jezikovnem prostoru požela vrsto nagrad, je napisala Maja Haderlap, koroška Slovenka, teatrologinja in germanistka, ki je med drugim delala kot vodilna dramaturginja v Mestnem gledališču Celovec in predavala na tamkajšnji univerzi. Bila je tudi zadnja urednica koroške literarne revije *Mladje* (zasnoval jo je pisatelj Florijan Lipuš, izhajala pa je med letoma 1960 in 1991). V slovenskem jeziku je objavila tri pesniške zbirke; za drugo, *Bajalice*, je leta 1987 prejela nagrado Prešernovega sklada. Roman *Angel pozabe* je njen prozni prvenec in hkrati njeno prvo literarno besedilo v nemškem jeziku. Na najuglednejšem vsenemškem literarnem natečaju, ki nosi ime pesnice Ingeborg Bachman (rojene v Celovcu), je leta 2011 za odlomek iz sredine tega dela dobila prvo nagrado.

Zakaj je roman bralce tako prevzel? Zaradi popolnoma neliterarnih, čeprav celo bistvenih elementov? Gotovo ne samo zato, ker v romanu naletijo na kraje in zgodbe ljudi iz južne Koroške ob slovensko-avstrijski meji, o katerih že v bližnjem Celovcu (ali, nekoliko sarkastično rečeno, tudi na naši strani meje) ne vedo dosti več kot nič ali pa so na to oko slepi? Verjetno privlačnost pripovedi ni samo v tem, da je v romanu nemškemu svetu skozi neverjetno razgibano prvoosebno pripoved pod nos vrženo vse, kar bi že zdavnaj lahko vedeli ali morali vedeti, ne le o nacističnih pogromih nad Slovenci in o koroškem slovenskem partizanstvu, na katerem je Avstrija edino lahko utemeljila, da je na njenem ozemlju obstajalo

močno protinacistično uporniško gibanje in da je kot država torej bila žrtev nacizma. Gre tudi za kup narodnostnih in socialnih krivic, podtikanj, zaničevanj in zanikanj obstoja, ki ga še zmeraj doživljajo Slovenci na Koroškem. Samo zato napisati roman bi bilo prepoceni, če že ne zaman. In odveč. In nič novega, posebnega, kar še ni izpovedanega v leposlovju in opisanega v strokovni literaturi. V čem so torej posebnosti prvenca Maje Haderlap?

Predvsem gre za prvoosebno pripoved z zelo močno noto jaza (ne ega!), za družinsko sago skozi pogled sprva deklice, nato odraščajočega dekleta, na koncu pa že prevlada analitični pogled odrasle, formirane pesnice, dramaturginje, esejistke, znanstvenice. Zgodba se razvija ob šibkem očetu, z odtujeno materjo ter ob v življenju hudo preizkušani babici, nosilki izročila in tradicije, dekletovi vzornici in zaupnici. Oče se kaže kot vržen iz notranjega ravnotežja, tudi zaradi stvari, ki jih je doživel kot mlad partizan, in te vojne travme se mu pogosto obudijo (boril naj bi se komaj dvanajstleten). Ob odtujeni materi dobiva pomembno vlogo babica, ki je ostala trdna kljub vsemu, kar je hudega doživela, ne le kot taboriščnica. Babica s posebnim vonjem telesa, napolnjena je s skrivnostmi in mističnostjo starodavnega izročila, ki mu sledi z nekim notranjim čutom in z nenavadnim čutenjem za drugim nezaznavne impulze, opazna pa je tudi njena vloga v širšem okolju: je ponosna ženska, ki med ljudmi uživa velik ugled. Babica je tista, ki deklici in dekletu najmočneje oblikuje pogled na svet, če jo že ambivalenten odnos med očetom in materjo navdaja z negotovostjo. V krog ključnih oseb vstopajo seveda tudi drugi ljudje, doživetja, razmišljanja, spoznanja in impulzi; slednji zlasti naraščajo v širokem svetu zunaj domačega okolja. "Potovanja med Dunajem in domačim krajem se razvijajo v ekspedicije skozi čas, vožnje skozi različna obdobja in različice zgodovine, ki obstajajo druga ob drugi" (str. 137).

Celoten roman je pravzaprav dramaturško natančno premišljeno potovanje, nizanje dogodkov, ki so pogosto povsem avtonomne, skoraj gledališke scene, prizori, v katerih niso vedno poudarjeni najpomembnejši elementi, ampak neredko na videz obrobna opažanja. Včasih tisti trenutek vzgibi celo niso jasno razvidni ali pa koreninijo v kaki davni travmi. Vzemimo na primer očetov odigrani samomor (str. 70–73), ki ga sproži spomin na enega od krvavih spopadov z Nemci, sledi samoobtoževanje in nato iz lovske puške pod čebelnjakom strel v prazno. "Odvrnem se od njega, kakor se nikoli več ne bom odvrnila od njega. Čutim, da je zavrgel mojo mladost, čutim, da mi je usekal razpoko v hrbet, ki se malce krivi in se boji, da mu je videti, da zapušča očeta in odhaja stran, čeprav ne daleč, četudi ne za zmeraj" (str. 73). Precej pozneje, ko dekle že študira

(odselila se je že veliko prej), takole pripoveduje o očetovem pismu, ki se konča z besedami: "... prav lepo te pozdravlja tvoj ničvredni, ničvredni, zapiše, kakor bi s podpisom samega sebe prečrtal" (str. 138). Seveda omenjena dogodka nista prva otroška travma z očetom in materjo, pa tudi zadnja v življenju ne, ki ju mora – najprej še deklita deklita, pozneje pa odraščajoče in že odraslo dekle – predelati. Niti mnogih usod mora splesti v nekakšen vsaj za silo razviden red in se do njih opredeliti, o njih razmisliti. O partizanstvu, o nacističnih zverstvih (omenja na primer grozoviti pokol Peršmanove družine, SS je postrelil vse, od odraslih do otrok, preživela je le deklita, ki jo je prerešetal šest strelav), saj v njeni bližini živijo ljudje, ki so jih preživeli in so s to tragiko zaznamovani. O neprehođni zeleni meji, ki je le streljav od njenega doma, a ne deli le prebivalcev na dve državi, ampak označuje dva svetova. Tudi s svojim jazom si da opraviti, preverja ga, kroti in povzdiguje, ker je tako krhek in tako močan. "Moj Jaz ne reče Jaz. Nastopa na svojem lastnem odru, govori v kodiranih jeziki ..." (str. 138). In domača koroška govoriča? Slovenščina, kakršno govorijo babica in vsi v njeni okolici, sobiva z nemščino ter hkrati tekmuje za obstoj kot jezik notranjega jaza, kot jezik njene poezije. Toda nenadoma spozna: "Med mojim delom pri Celovškem gledališču se slovenščina umika iz mojih besedi ... Užaljena je odvihrala, lepotica, sita mojega skakanja čez plot, pomislim tistega dne, ko mi sprememba odpre oči" (str. 170).

Gre za kontekst, ki ga poznamo v koroški literaturi (npr. Lipuševe *Zmote dijaka Tjaža*, kasneje *Jalov pelin*, *Odstranitev moje vasi*, v nemščini Peter Handke v *Ponovitvah* itd.), pri čemer imamo v delu Maje Haderlap opraviti ne s čisto literarno fikcijo, temveč s svojevrstno dokumentarno literaturo, v kateri nastopajo mnoge resnične, javno znane osebe, pojavljajo se dogodki, problemi manjšine itd. To je roman o koroških Slovenci, napisan z vidika koroških Slovencev. Napisan v nemščini, da bi se avtorica lahko odmaknila od boleče snovi, kot pravi sama, zaključim pa lahko, da je *Angel pozabe* eno najboljših del, kar smo jih v slovenščini imeli zadnjih nekaj let in ki jih je slovenski avtor, v tem primeru avtorica, dal Evropi.